

УДК 378:616.31-053.82:378.14/.6

МАРУЩАК Марія Іванівна,

доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри функціональної і лабораторної діагностики, ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського»
e-mail: marushchak@tdmu.edu.ua

КРИНИЦЬКА Інна Яківна,

доктор медичних наук, професор, професор кафедри функціональної і лабораторної діагностики, ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського»
e-mail: krynytska@tdmu.edu.ua

АНТОНІШИН Ірина Володимирівна,

кандидат медичних наук, професор, асистент кафедри терапевтичної стоматології, ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського»
e-mail: antonyshyn@tdmu.edu.ua

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МЕДИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті проаналізовано особливості компетентнісного підходу до організації навчального процесу у закладах вищої освіти медичного спрямування. Встановлено, що впровадження компетентнісного підходу у систему вищої освіти розширює та змінює орієнтири професійної підготовки майбутнього фахівця медичної галузі.

Ключові слова: компетентності; компетенції; заклади вищої освіти; медична галузь

Проблема. Сучасні умови суспільного розвитку зумовлюють переосмислення сутності та цілей освіти, внаслідок цього змінюються і погляди на професійну діяльність лікаря та вимоги до його особистісних якостей. Використання інноваційних підходів до навчання у сучасній вищій освіті вимагає від майбутніх лікарів не лише добрих фундаментальних знань, а також розвиток різних видів мислення з метою формування компетентнісно-світоглядних професійних характеристик майбутнього фахівця, умінь змінювати та удосконалювати свою діяльність на підставі самостійно здобутих знань [1]. Тому, реформування освітньої галузі передбачає заміну знанневої освітньої парадигми на компетентнісну, де випускник спрямований на реальне практичне застосування одержаних знань та набутих умінь. Компетентнісно-світоглядний підхід до формування змісту освіти став новим концептуальним орієнтиром у світі, при цьому у європейських країнах сьогодні результати навчання базуються на досягненні студентами необхідних компетентностей [2].

Метою нашого дослідження було проаналізувати особливості компетентнісного підходу до організації навчального процесу у закладах вищої освіти медичного спрямування.

Основні результати дослідження. Ознаками інноваційної освіти є унікальність, відмінність, компетентність, стиль, значимість, цінність, привабливість, цільність. Результат освіти виявляється у набутих компетентностях. Правомірно стверджувати, що сьогодні суспільство вимагає підготовки конкурентоспроможного спеціаліста, який має високий рівень професійних компетентностей, що є концептуальною основою професійної підготовки фахівця.

Поняття «компетентність» з'явилося в педагогічній літературі порівняно недавно і, на відміну від терміну «кваліфікація», компетентність поєднує професійні знання й уміння з такими якостями як ініціативність, здатність до співробітництва, роботи в групі, вміння оцінювати ситуацію, логічно мислити, добувати, відбирати й аналізувати інформацію. Узагальнюючи, компетентною людина стає тільки після здобуття нею адекватної інформації, знань і практичного досвіду. Тобто у формуванні компетентної особистості освіта відіграє головну роль. Компетентнісний підхід насамперед орієнтується на кінцевий результат освіти, тобто на формування професійних компетентностей. Майбутній фахівець повинен уміти організувати свої внутрішні (знання, уміння, навички) та зовнішні (матеріальні, інформаційні) ресурси для досягнення мети.

Поняття «професійна компетентність лікаря» – це сукупність професійно значимих якостей, знань, умінь і навиків, які дають можливість від початку своєї професійної діяльності успішно відповідати суспільним вимогам медичної професії шляхом ефективного й належного виконання завдань лікарської діяльності та демонстрування належних особистісних якостей [3].

За визначенням вченого М.Р. Мруга, поняття «професійна компетентність лікаря», яку ми використали в своєму дослідженні – це така компетентність, яка надає здатність лікарю шляхом ефективного і належного виконання задач лікарської діяльності вже від початку своєї професійної діяльності успішно відповідати суспільним вимогам медичної професії. Завдяки їй демонструються належні особисті якості через мобілізацію релевантних знань, умінь, навичок, емоцій, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних і етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях та акумулюючи інші ресурси для їх компенсації. Оскільки було проаналізовано погляди багатьох галузей, зокрема педагогіки, психології, соціальних наук визначення є логічним, обґрунтованим і отримало зворотній зв'язок від суспільства та залучило значну кількість експертів різних галузей [4].

Під час симпозіуму Ради Європи на тему «Ключові компетентності для Європи» було встановлено орієнтовний перелік ключових компетентностей, які включають: вивчати (уміти отримувати користь із досвіду; синтез і взаємозв'язок своїх знань; створювати свої самостійні прийоми вивчення; уміти вирішувати проблеми; самоосвіта); шукати (використовувати електронні бази даних; опитувати оточення; експертні консультації; пошук шляхів для отримання інформацію; уміти працювати з документами та класифікувати їх); думати (зв'язок минулих і теперішніх подій; критичне мислення; уміти протистояти непевності та

труднощам; мати і вміти відстоювати власну думку; бачити важливість політичного й економічного оточення, в якому проходять навчання та робота; оцінювати соціальні звички, пов'язані зі здоров'ям, споживанням, а також із навколишнім середовищем; уміти оцінювати твори мистецтва й літератури); співпрацювати (командна робота; ситуаційні й продумані рішення з метою залагоджування конфліктних ситуацій; вміння домовлятися; вміння переконувати); прийматися за справу (включатися у проект; нести відповідальність; входити до групи або колективу та робити свій внесок; доводити солідарність; уміти організувати свою роботу; уміти користуватися обчислювальними та моделюючими приладами); адаптуватися (уміти використовувати нові технології інформації та комунікації; доводити гнучкість перед викликами швидких змін; показувати стійкість перед труднощами; уміти знаходити нові рішення).

Аналіз ключових компетентностей свідчить про те, що вони є базовими для студентів усіх спеціальностей, в тому числі й для майбутніх лікарів.

Проблема формування професійної компетентності фахівця будь якої галузі знаходиться у полі зору багатьох дисциплін і залежить від ефективності взаємодії учасників педагогічного процесу, кінцевою метою якого є отримання компетентностей, які у самостійній професійній діяльності фахівця забезпечують подальше самовдосконалення. У сучасному світі саме професійна компетентність майбутнього фахівця розглядається як показник якості освіти. Варто відмітити, що сьогодні якість підготовки випускника медичного ЗВО залежить від багатьох чинників: професіоналізм і вмотивованість викладачів, умови і забезпеченість навчального процесу, структура елементів в освітньому процесі, мотивація навчання, сучасні інноваційні технології навчання, система контролю знань, організація дослідницької роботи студентів як невід'ємної частини освітнього процесу, виконання наукових проектів з елементами досліджень, сучасні клінічні та діагностичні бази медичного університету, методичне забезпечення навчального процесу.

Проаналізувавши «Положення про організацію освітнього процесу» багатьох медичних закладів вищої освіти виявилось, що в них чітко зазначено, що однією з вимог стандарту вищої освіти до освітньої програми є перелік компетентностей випускника, проте відсутні сформовані базові та професійні компетентності у цих документах. Закон України «Про вищу освіту» чітко орієнтує на компетентнісний підхід в освіті, який є обов'язковим на державному рівні. Затверджена Національна рамка кваліфікацій надає дуже узагальнені описи освітніх та професійних кваліфікацій у термінах найважливіших компетентностей, потрібних для виконання особою тих чи інших завдань і обов'язків. Для того щоб здійснити перехід на рівень конкретних предметних областей, слід деталізувати необхідні компетентності на базі галузевих рамок кваліфікацій, професійних та освітніх стандартів [5].

Чому настільки важливими є чітко сформульовані загальні і професійні компетентності майбутнього фахівця медичної галузі? Тому що на їх основі, по-перше, формуються очікувані результати навчання, а головне, надаються уніфіковані для різних країн професійні знання і навички, які є перепусткою до професійної реалізації особистості в будь-якій державі.

Аналіз літературних джерел свідчить про велику кількість компетентностей, які пропонують науковці: професійно-мовленнєві, дослідницькі, комунікативні, діагностично-прогностичні, здоров'язбережувальні, ціннісно-мотиваційні, когнітивні, праксеологічні, особистісно-професійні, суб'єктні [6–9]. Слід зазначити, що в нашому університеті впроваджується компетентнісний підхід до вивчення навчальних дисциплін, який передбачає включення у робочі програми переліку загальних та спеціальних, предметних компетентностей. Проте, згідно літературних джерел, впровадження компетентнісного підходу як засобу модернізації змісту вищої медичної освіти полягає, насамперед, у визначенні конкретного переліку і змісту ключових компетенцій випускників вищих медичних навчальних закладів, які вказані в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця, з наступним встановленням відповідності базових компетенцій професійно-орієнтованим дисциплінам та відбором тих дисциплін, які забезпечать формування і

розвиток компетентностей [10]. Іншою прогалиною у впровадженні компетентнісного підходу у більшості закладів вищої медичної освіти, на нашу думку, є відсутність критеріїв оцінки та системи контролю. Цікавим є хоча б той факт, що у сучасному світі внутрішні мотиваційні фактори лікаря домінують над його кваліфікаційною компетентністю [11]. Які ж пріоритетні завдання впровадження компетентнісного підходу в організацію навчального процесу у закладах вищої освіти (ЗВО)? Це створення бренду викладача і формування навичок у студента до особистісного зростання.

З таких позицій, успішність компетентнісного підходу до навчання студентів у вищих медичних навчальних закладах залежить від дотримання у процесі навчання сучасних принципів вищої освіти: компетентності, креативності проблемності, реалізму і фахового саморозвитку [7].

Висновок. Впровадження компетентнісного підходу у систему вищої освіти розширює та змінює орієнтири професійної підготовки майбутнього фахівця медичної галузі.

Список бібліографічних посилань

1. Стадніченко С.М. Формування природничо-наукового мислення у студентів вищих медичних навчальних закладів у вивченні біофізики. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 10. С. 173–176.
2. Панчук О.П. Компетентнісно-світоглядний підхід в сучасній освіті. *Освітньо-професійна програма та освітньо-кваліфікаційна характеристика*. 2011. Частина II. С. 114–116.
3. Хоменко К.П. Формування професійної компетентності майбутніх лікарів / К. П. Хоменко. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Додаток 1 до Вип. 36, Том II (62): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. Київ: Гнозис, 2015. С. 321–330.
4. Мруга М.Р. Визначення поняття професійної компетентності. *Науковий вісник Миколаївського державного університету: Зб. наук. праць. Педагогічні науки: У 2-х т. 2005. Вип. 10, Т. 2*. С. 89–93.
5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Погребняк О.І. Сучасні тенденції формування діагностико-прогностичної компетентності майбутнього фахівця медичної галузі. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія»*. 2013. № 1(13). С. 1–5.
7. Кульбашна Я.А. Концептуальні основи формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі стоматології. *Освітнологічний дискурс*. 2014. № 2(6). С. 86–96.
8. Варданян А.О. Розвиток професійної іншомовної комунікативної компетентності студентів медичних вузів у процесі міжкультурної інтеграції. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2016. Вип. 61. С. 176–178.
9. Сенюк Б.П., Борейко Л.Д., Юрнюк С.В. Формування професійної компетентності у лікарів-інтернів терапевтичного профілю. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*. 2016. № 17–18. С. 89–92.
10. Драч І.І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти. *Проблеми освіти*. 2008. № 57. С. 44–47.
11. Михальченко М., Андрущенко Т., Баранівський В., Бульвінська О. та ін. Вища школа як соціальний інститут і механізм соціалізації молоді: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2012. 318 с.

References

1. Stadnichenko, S.M. (2011). Formation of natural sciences in students of higher medical educational institutions in the study of biophysics. *Scientific notes of the Nizhyn State University named after M. Gogol. Psychological-pedagogical sciences*, 10, 173–176 (in Ukr.).
2. Panchuk, O.P. (2011). Competency-philosophical approach in modern education. *Educational-professional program and educational qualification characteristic*, II, 114–116. Kamenetz-Podolsky National University named after Ivan Ogienko. (in Ukr.).
3. Khomenko, K.P. (2015). Formation of professional competence of future doctors. *Humanitarian Bulletin of the "Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda". Appendix 1 to Issue. 36, Volume II (62): Thematic issue "Higher Education of Ukraine in the Context of Integration into the European Educational Space"*. Kyiv: Hnozyz, 321–330 (in Ukr.).
4. Mruha, M.R. (2005). Definition of the concept of professional competence. *Scientific herald of Mykolaiv State University: Collection of scientific works. Pedagogical sciences: In 2 vol.*, 10, 2, 89–93 (in Ukr.).
5. Law of Ukraine "On Higher Education". (2014). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukr.).
6. Pohrebniak, O.I. (2013). Modern tendencies in the formation of diagnostic and prognostic competence of a future specialist in the medical industry. *Scientific works of DonNTU. Series: "Pedagogy, Psychology and Sociology"*, 1(13), 1–5 (in Ukr.).

7. Kulbashna, Ya.A. (2014). Conceptual basis for the formation of professional competence of future specialists in the field of dentistry. *Educational discourse*, 2(6), 86–96 (in Ukr.).
8. Vardanian, A.O. (2016). Development of professional foreign language communication skills of students of medical universities in the process of intercultural integration. *Scientific notes of Ostroh Academy National University. Series: Philological*, 61, 176–178 (in Ukr.).
9. Seniuk, B.P., Boreiko, L.D., & Yurniuk, S.V. (2016). Formation of professional competence among interns of therapeutic profile. *Bulletin of Pedagogy. Science and practice*, 17–18, 89–92 (in Ukr.).
10. Drach, I.I. (2008). Competency Approach as a Tool for Upgrading the Content of Higher Education. *Problems of education*, 57, 44–47 (in Ukr.).
11. Mykhalchenko, M., Andrushchenko, T., Baranivskiy, V., & Bulvinska O., et al. (2012). Higher school as a social institution and the mechanism of youth socialization: a monograph. Kyiv: Pedagogical thought (in Ukr.).

MARUSHCHAK Maria,

Doctor in Medicine, Professor, Chair of Functional and Laboratory Diagnostics Department,
SHEE “I. Horbachevsky Ternopil State Medical University”

e-mail: marushchak@tdmu.edu.ua

KRYNYTSKA Inna,

Doctor in Medicine, Professor, Professor of Functional and Laboratory Diagnostics Department,
SHEE “I. Horbachevsky Ternopil State Medical University”

e-mail: krynytska@tdmu.edu.ua

ANTONYSHYN Iryna,

Ph.D in Medicine, Professor, Assistant of Therapeutic Dentistry Department,
SHEE “I. Horbachevsky Ternopil State Medical University”

e-mail: antonyshyn@tdmu.edu.ua

**COMPETENCE APPROACH TO STUDENTS' TRAINING AT MEDICAL HIGHER
EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS**

Abstract. Introduction. The reform of the education involves replacement of a knowledgeable educational paradigm for competency, where the graduate has aimed at the real practical application of the acquired knowledge and skills. Competency-ideological approach to the formation of the content of education has become a new conceptual guide in the world, while in European countries today, the learning outcomes are based on the students' achievement of the necessary competencies.

Purpose of our study was to analyze the peculiarities of the competent approach to the organization of the educational process in the institutions of higher education in the medical field.

Results. Having analyzed the “Provisions on the organization of the educational process” of many medical institutions of higher education, it was clearly stated that one of the requirements of the higher education standard for the educational program is a list of graduate competencies, but there are no established basic and professional competencies in these documents. The Law of Ukraine “On Higher Education” clearly focuses on the competence approach in education, which is mandatory at the state level. The approved National Qualifications Framework provides more generalized descriptions of educational and professional qualifications in terms of the most important competencies required for the accomplishment of particular tasks and responsibilities. To move to the level of specific subject areas, the necessary competencies should be detailed based on sectoral qualification frameworks, professional and educational standards. It should be noted that our university implements a competent approach to the study of academic disciplines, which involves the inclusion in the work programs of the list of general and special subject competences. However, according to literary sources, the introduction of a competence approach as a means of modernizing the content of higher medical education is, first of all, in determining the specific list and content of the key competences of graduates of higher medical education institutions, which are indicated in the educational qualification characteristics of a specialist, with the subsequent establishment of the correspondence of basic competences professionally oriented disciplines and selection of disciplines that will ensure the formation and development of competencies. Another gap in the implementation of the competent approach in most institutions of higher medical education, in our opinion, is the lack of evaluation criteria and control systems.

Conclusion. Implementation of a competent approach to higher education system expands and changes the guidelines for the training of a future specialist in the medical sector.

Key words: *competency; competence; higher education institutions; medical sector*

*Одержано редакцією 28.01.2018
Прийнято до публікації 08.02.2018*